

library services, introduction of the newest technologies, description of it modern informative resource. Specified on a role and value of modern library in life of societies.

Key words: *library service, electronic bibliography, database, controlled from distance studies, modern informative resource, access, to E-services, webinar, training, social partnership, virtual conference, project, positive image.*

Отримано: 11.05.2018

УДК 004.77:027.7(477.43-25)ХНУ]:303.62

Л. П. Чорна, м. Хмельницький

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ НА ДОПОМОГУ ОСВІТЬОМУ ПРОЦЕСУ (за результатами соціологічного дослідження)

У статті представлено результати анкетування, проведеного з метою дослідження ефективності використання студентами електронних ресурсів відкритого доступу наукової бібліотеки Хмельницького національного університету (НБ ХНУ). Охарактеризовано рівень інформаційної культури користувачів НБ ХНУ, їх зорієнтованість щодо отримання потрібної інформації.

Ключові слова: *наукова бібліотека ХНУ, електронні ресурси, веб-сайт, БД, Інтернет-технології в бібліотеках, інформаційний пошук, інформаційна культура користувача, електронний каталог, дистанційне обслуговування, соціальні мережі, соціологічне дослідження.*

В інформаційно-освітньому середовищі університету бібліотека займає одне з найважливіших місць. Вона здійснює інформаційну підтримку науково-освітньої діяльності вишу та задовольняє інформаційні потреби фахівців у різних галузях знань, є повноправним учасником освітнього процесу.

Електронні ресурси сьогодні розглядаються як невід'ємна частина загального фонду сучасної бібліотеки поряд із друкованими формами. Створення нових колекцій шляхом оцифрування власних фондів, придбання повнотекстових електронних ресурсів дозволяють сьогодні розширювати область використання традиційного фонду шляхом організації інформаційного обслуговування в локальному і віддаленому режимах.

Із метою подальшого розвитку ресурсної бази та віртуальної системи обслуговування наукової бібліотеки Хмельницького національного університету, вивчення використання електронних ресурсів і бібліотечно-інформаційних послуг, що надаються бібліотекою, а також виявлення нових потреб і очікувань користувачів книгозбірні проведено анкетування «Електронні ресурси вишівської бібліотеки на допомогу навчальному процесу». В паперовому вигляді заповнили анкету 72% респондентів і 28% відповіли на питання анкети, яка була розміщена на веб-сайті бібліотеки.

У ході проведення анкетування враховані думки всіх категорій користувачів бібліотеки – від студента до наукового працівника.

Респондентам було запропоновано відповісти на низку питань, вибравши готову відповідь або відповісти самостійно, дано змогу внести свої пропозиції та зауваження щодо покращення роботи бібліотеки з електронними ресурсами. В ході анкетування респонденти мали змогу вказати відразу кілька варіантів відповідей.

Значна кількість наших користувачів має сьогодні відповідну інформаційну підготовку, яка дає змогу активно здійснювати електронний пошук. За результатами анкетування 21% респондентів найчастіше використовують у процесі пошуку інформації електронні ресурси. Однаково часто звертається до друкованих та електронних ресурсів 19% опитаних і частіше використовують паперові видання – 16%.

Усе ж таки пошуку електронної інформації користувачі нашої книгозбірні надають перевагу. Більшість із них досить непогано володіють новітніми технологіями, і для них не є принципово, у якому вигляді використовувати інформацію в електронному чи паперовому.

Головними мотивами звернення до електронних ресурсів книгозбірні респонденти вказали: пізнавальну мету; стійку потребу до самоосвіти; підготовку до здачі заліку, іспиту, написання курсової роботи, дипломного проекту тощо; науково-дослідну діяльність; виробничі цілі та розваги. Загалом більше половини опитаних звертаються до наших електронних ресурсів з пізнавальною метою та майже половина – з метою самоосвіти. Такі показники характеризують наших студентів як особистостей, що прагнуть до знань та в перспективі стануть висококваліфікованими фахівцями.

Основним місцем і джерелом задоволення інформаційних потреб користувачів є бібліотека – 38%, працювати вдома полюбляє 26% опитаних, на кафедрі університету – 13%, у комп'ютерних класах – 9%, у гуртожитку – 5%.

Майже 40% опитаних працюють із електронними ресурсами у бібліотеці. На це впливає те, що у книгозбірні створені комфортні умови для роботи за ПК, є безкоштовний доступ до Wi-Fi, працює досвідчений системний адміністратор, завдяки якому наявна комп'ютерна техніка не виходить із ладу, а також бібліотечні фахівці, які завжди нададуть консультацію та допомогу з інформаційного пошуку.

З кожним днем електронні ресурси набувають усе більшого значення у забезпеченні якісного та безперебійного обслуговування користувачів бібліотек. У такій кількості інформації, яка є в мережі Інтернет, користувачам дуже важко орієнтуватися і знаходити потрібне. Тому на допомогу студентам завжди приходять бібліотеки ЗВО, які на своїх веб-сайтах накопичують той контент, який буде цікавий та важливий для їх аудиторії.

Найбільш поширеним у користувачів НБ ХНУ є випадковий пошук (Google) – 76%. Електронні ресурси бібліотеки на другому місці – 52%, – це свідчить про легку та доступну структуру сайту, зручну навігацію та якісне інформаційне наповнення. Для задоволення своїх інформаційних потреб 17% опитаних використовують інформаційні ресурси національної бібліотеки України ім. В. Вернадського. До інформаційних електронних ресурсів інших бібліотек зверталися усього 5% респондентів. Такий низький відсоток тих, хто звертається на сайти публічних бібліотек може свідчити про те, що бібліотеки ЗВО на своїх веб-сайтах представляють якісні інформаційні ресурси, які задовольняють не тільки освітні потреби, а й наукові, дослідницькі та пізнавальні.

У результаті дослідження використання електронних ресурсів НБ ХНУ для пошуку інформації встановлено, що користувачі книгозбірні здійснюють пошук, використовуючи всі інформаційні ресурси, які розміщені на веб-сайті НБ:

- електронний каталог – 56%;
- електронну бібліотеку – 34%;
- зведений електронний каталог бібліотек Хмельницької області – 16%;
- повнотекстові БД – 15%;
- віртуальну довідку – 14%;
- навігатор Інтернет-ресурсів за профілем університету – 11%;

- бібліографічні БД – 10%;
- інституційний репозитарій ХНУ – 7%.

Слід сказати, що інституційний репозитарій бібліотека почала наповнювати в порівнянні з іншими книгозбірнями недавно, але на сьогодні у ньому розміщено вже понад 6000 документів. За матеріалами статистичного звіту за минулий рік кількість звернень до репозитарію становить більше ніж 650 тис. Наповнення цієї БД – наукові статті, які ще поки що складні для сприйняття широкого загалу студентів. Сподіваємось, що у близькому майбутньому наші студенти стануть активними користувачами інституційного репозитарію.

Уся інформація щодо електронних ресурсів та послуг бібліотеки розміщена на веб-сайті книгозбірні. За рахунок цього доступ користувачів до інформаційних джерел значно розширився. Створення власного віртуального ресурсу (веб-сайту) – є одним із важливих напрямків діяльності бібліотеки. Слід пам'ятати, що сайт створюється для читачів і є важливою складовою іміджу бібліотеки в інформаційному просторі. Тому інтереси користувачів повинні бути, в першу чергу, враховані при виробленні загальної структури та стратегії його наповнення.

Присмно визнати, що задоволених сайтом і його наповненням більше половини опитаних (58%), частково задоволені 36% респондентів. І незначна частина тих, кого не влаштовують дизайн, структура, контент – 5%.

У 2017 р. здійснено оновлення структури веб-сайту НБ ХНУ, в результаті чого він став більш інформативним та легшим у пошуку. Дуже важливо постійно оновлювати зміст сайту, вчасно видаляти застарілу інформацію, слідкувати за тенденціями в дизайні і новими технологіями, враховувати думку відвідувачів, використовуючи для цього опитування та голосування. Сьогодні веб-сайт бібліотеки – це віртуальний інформаційний центр, де можна знайти багато необхідної, цікавої, достовірної, корисної та нової інформації.

Електронні фонди бібліотек (що містяться на сайті книгозбірні) як альтернативні традиційним, – є вимогою часу. Документи, які існують у фондах бібліотеки в електронному вигляді, мають переваги, зокрема, більшу відкритість, доступність для отримання науково-освітніх знань.

Найбільше в пріоритеті – електронні версії навчальних посібників. До них звертається 59% респондентів, тоді як до наукових видань звертається 48% опитаних. Наукові видання досить повно представлені електронною бібліотекою, оскільки для інформаційного забезпечення досліджень у ЗВО необхідна повнотекстова наукова інформація. Крім вищезначених типів документів значна увага приділяється електронним версіям періодичних видань – 44%. Електронні версії курсів навчальних дисциплін відзначили 29% респондентів. Не надто інтенсивно звертаються до електронних версій дисертацій та авторефератів – 23%. Тематичними електронними колекціями користуються 15% опитаних респондентів.

Результати опитування вказують, що найбільш повно в БД ЕБ має бути представлений контент наукової та навчальної літератури, яка цікавить наших користувачів найбільше. Збір статистики, яка має важливе значення для творців електронних бібліотек, дозволяє заміряти різні кількісні параметри: відвідування, завантажені документи, переглянуті сторінки. Аналізуючи їх систематично можна поліпшити роботу ЕБ у необхідному напрямі, визначити перспективи її розвитку. Вже сьогодні книгозбірня реалізовує всі існуючі можливості для наповнення електронної бібліотеки різноманітними документами.

Електронні ресурси, поряд із друкованими документами, розглядаються як одне з документних утворень сукупного фонду сучасної університетської бібліотеки. Відбір, оцінка та надання доступу користувачів до електронних ресурсів важливий напрямок діяльності бібліотеки.

Позитивно оцінили інформаційне наповнення веб-сайту НБ ХНУ 51% респондентів, 29% – частково задоволені та задоволені з окремих питань – 9%. Хоча відповіді на питання анкети в загалом задовільні і переважна більшість опитаних дали позитивну оцінку якості контенту, все ж таки, варто пам'ятати, що, спрямування на якість обслуговування (не важливо безпосередньо у бібліотеці чи на її сайті) повинна стати головною турботою всіх структурних підрозділів бібліотеки, а забезпечення широкого доступу до різноманітності її інформаційних ресурсів – розглядатися як необхідна умова продуктивного інформаційного пошуку.

Незважаючи на значні зусилля з боку працівників книгозбірні інтерес до ресурсів на іноземних мовах залишається не високий. Тільки 3% відповіли, що вони здійснюють пошук у зарубіжних інформаційних системах, але 56% хоч інколи та все ж таки використовують їх у своїй роботі та навчанні. Частина користувачів (21%) взагалі не використовує іноземні наукові електронні публікації. Ймовірно причиною такої ситуації є недостатнє знання нашими користувачами іноземних мов і незацікавленість викладачів використовувати такі ресурси в навчальній та науковій діяльності.

Бібліотечним працівникам слід звернути особливу увагу на те, що більшість користувачів не можуть грамотно сформулювати свій запит і при пошуку електронних інформаційних ресурсів отримують негативні результати. Про це свідчить рівень задоволення інформаційних запитів користувачів НБ:

- на всі 100% задоволені тільки 13% респондентів;
- на 75% задоволені 14% опитаних;
- на 50% задоволені 23% респондентів;
- 5% респондентів результатами пошуку в електронних інформаційних ресурсах задоволені на 25%.

На думку фахівців, формулювання запиту – справа не проста і цьому необхідно вчитися. Можливо, саме ця причина могла вплинути на відсоток тих, що використовують електронні ресурси, особливо електронний каталог, як інструмент для пошуку потрібної інформації. Але можна, також, допустити, що основні труднощі, які постають під час самостійної роботи користувачів з електронними ресурсами, зумовлені браком чіткої інформації про стратегію й механізм пошуку та нестабільність програмно-технічного забезпечення.

Самостійно працюють із електронними ресурсами бібліотеки чверть опитаних. За допомогою бібліотекаря-консультанта або бібліографа здійснюють пошук інформації 52% респондентів. Слід звернути увагу на той факт, що частина наших користувачів (12%) вільно орієнтуються в електронних інформаційних ресурсах НБ ХНУ, проте виявляють невпевненість при самостійному пошуку на інших веб-сайтах. Тому вони часто звертаються за допомогою до бібліотекаря-консультанта. Студенти-першокурсники добре володіють новітніми гаджетами, є впевненими користувачами соціальних мереж, але їм не під силу здійснити грамотний інформаційний пошук. «Завжди» розраховують на консультацію бібліотекаря 6% респондентів. Така необхідність використання допомоги бібліотекаря свідчить, можливо, про потребу індивідуального навчання їх самостійному користуванню електронним каталогом, електронною бібліотекою, БД та іншими електронними ресурсами НБ (окрім того, що ця інформація подається першокурсникам на практичних заняттях з курсу «Основи інформаційної культури»). Отже, студенти в основній масі сприймають бібліотекаря як помічника в освітньому процесі і не обходяться без його консультацій і допомоги.

Бібліотека постійно інформує користувачів про нові надходження, інформаційні ресурси і послуги. Цьому сприяють дні інформації в бібліотеці, регулярне

розміщення відомостей на веб-сайті НБ, інформаційні повідомлення в Facebook, організація виставкової роботи тощо. Цікавою є думка наших респондентів щодо джерел, з яких вони черпають інформацію. Найбільший відсоток респондентів – 41 – отримують інформацію про новинки з розділу «Нові надходження», який розміщений на веб-сайті бібліотеки. Дізнаються про нові вид викладачів – 30% опитаних студентів, дні інформації в бібліотеці є корисними для інформують 19% опитаних. Від друзів отримують інформацію – 16%, з інформаційних повідомлень в Facebook – 11%, з виставок нових надходжень у читальних залах бібліотеки – 9%. Отже, за результатами опитування бачимо, що в напрямку інформування користувачів гарний результат дає представлена на сайті та у соціальних мережах інформація про нові надходження. А такі заходи як перегляди нових надходжень літератури, дні інформації в бібліотеці потребують більшої реклами.

Сьогодні університетські бібліотеки приділяють більше уваги роботі в соціальних мережах, блогах та інтернет-спільнотах і активно використовувати їх можливості для свого позиціонування. Соціальні мережі стали частиною повсякденної практики мільйонів людей, але слід визнати, що найбільш активними їх користувачами залишається молодь, насамперед студентство. 53% опитаних респондентів НБ ХНУ мають свій акаунт у соцмережі Facebook. Віддають перевагу іншим соцмережам – 38%, не знають та не знають як зареєструватися у соціальної мережі 3%. Функціональні можливості цього ресурсу максимально відповідають потребам користувачів. Адже спілкуватися, організувати і підтримувати професійні й особисті контакти за допомогою Facebook найзручніше. Facebook найбільш пристосований для просування позитивного іміджу бібліотеки. Слід зазначити, що 26% респондентів, які отримали інформацію про послуги бібліотеки за допомогою соціальної мережі Facebook відзначили, що ця інформація стала для них корисною. «Іноді» знаходять для себе корисну інформацію ще 22%.

Отже, більшість опитаних, усе ж таки схильні розглядати соціальну мережу як корисний інструмент у бібліотечній роботі. Сподіваємося, що студенти зацікавлені не тільки в присутності бібліотек у мережі Facebook, але й самих бібліотекарів також. Формування мережевого простору бібліотеки для підвищення її іміджу і розширення простору роботи з читачами: на сайті бібліотеки, в соціальних мережах, інтернет-спільнотах – це правильний шлях, який обирають сьогодні книгозбірні вищих закладів освіти. Тому бібліотечні працівники, повинні навчитися правильно використовувати соціальні мережі в системі освіти, і зокрема, в діяльності бібліотек вищих закладів освіти.

Проводячи подібні дослідження, маємо змогу вивчати і виявляти потреби користувачів, впроваджувати нові форми інформаційно-бібліографічного обслуговування, знаходити шляхи підвищення попиту на інформаційні ресурси та послуги.

Проведене анкетування довело, що користувачі бібліотеки визнають важливість запропонованих бібліотекою університету ресурсів і послуг, але не поспішають ними скористатися за певних причин. Однією з них є та, що частина респондентів не мають досвіду постійної роботи з електронними ресурсами, не знають правил та способів пошуку в електронному каталозі, порядку доступу до електронних повнотекстових документів, але вже не можуть без них обійтися в навчальному процесі. Інша причина – труднощі, пов'язані з формулюванням правильного пошукового запиту.

Результати анкетування показали, що користувачі НБ самостійно нечасто звертаються до нових інформаційних послуг, які пропонує бібліотека, що не всі БД достатньо затребувані. Тому, потрібно звернути більшу увагу на підвищення рівня інформаційної культури користувачів шляхом проведення комплексних заходів у бібліотеці, а також проводити на сайті книгозбірні ефектив-

ну рекламу електронних ресурсів створених НБ, упроваджувати систематичне інформування користувачів про нові продукти та послуги книгозбірні, здійснювати широку рекламу інформаційних електронних ресурсів наукової бібліотеки під час проведення масових заходів.

Серед послуг бібліотеки найбільш затребуваними інформаційними ресурсами залишаються електронний каталог та БД «Електронна бібліотека». Як свідчать відповіді найчастіше користувачі книгозбірні користуються електронним каталогом (56%), що говорить про те, що основним джерелом для пошуку інформації у бібліотеці є електронний каталог. Тому потрібно більше уваги приділяти його наповненню, редагуванню та пропагуванню. Більш інтенсивно наповнювати електронними версіями навчальних посібників (особливо за новими спеціальностями), наукових видань та періодики фонд електронної бібліотеки.

Сьогодні книгозбірня не використовує усі можливості соціалмедіа для краудсорсингу (метод залучення всіх бажаючих до вирішення різних завдань та проблем). Через мережу Інтернет можна не тільки запрошувати читачів на різні заходи, а й залучати їх до підготовки й проведення бібліотечних заходів, радитися з ними, обговорювати різні події.

Проведене анкетування ще раз підтвердило міркування про те, що висловлення думки читачів надзвичайно важливе для бібліотеки. Адже лише разом із читачами, враховуючи їхні оцінки, враження та пропозиції ми зможемо створити сучасну, комфортну бібліотеку, яка буде задовольняти усі інформаційні потреби наших користувачів.

The article presents the results of a survey conducted to investigate the effectiveness of using open access electronic resources by the students of the scientific library of the Khmelnytsky national university. The level of informational culture of users of the scientific library, their orientation in obtaining the necessary information has been characterized.

Key words: scientific library, electronic resources, website, databases, Internet technology in libraries, information search, informational culture of the user, electronic catalog, remote service, social networks, sociological research.

Отримано: 21.05.2018

УДК 027.7(477.43-25)ХНУ:378.015.3:502/504

Т. Г. Панасюк, Л. І. Салюк, м. Хмельницький

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ У ВИХОВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті висвітлено зміст екологічної освіти як важливого елемента загальної екологічної підготовки майбутніх фахівців. Представлено досвід роботи наукової бібліотеки Хмельницького національного університету щодо формування екологічного світогляду студентської молоді. Розкрито роль екологічного проекту «Майбутнє планети – в наших руках» у вихованні духовності – гольовного принципу відносин природи та людини. Заакцентовано увагу на масових заходах та їх значенні в формуванні нового екологічного мислення.

Ключові слова: екологічна культура, екологічна освіта екологічне виховання, бібліотека університету, екологічний проект.

Однією з найбільших проблем сучасного людства є екологічний стан довкілля. Глобальна екологічна криза, в умовах якої ми живемо, є наслідком дії багатьох чинників. Це і споживацький підхід до природи, і нерегульоване